

**SURUNKALI BOSH MIYA ISHEMIYASINING KLINIK NEVROLOGIK
XUSUSIYATLARI**

Ne'matullayeva Zebiniso Hidoyatullo qizi

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti Termiz filiali Tibbiy psixologiya nevrologiya
va psixiatriya yo`nalishi 2-bosqich magistranti

Iskandarova Dilnozaxon Ergashevna

Ilmiy rahbar: Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti Termiz filiali Tibbiy
psixologiya nevrologiya va psixiatriya kafedrasini mudiri t.f.n dotsent

Annotatsiya: Ushbu maqolada surunkali bosh miya ishemiyasining rivojlanish mexanizmlari, klinik-nevrologik belgilari, kasallikning bosqichlari hamda zamonaviy diagnostik yondashuvlari tahlil qilindi. Surunkali bosh miya ishemiyasi asosan bosh miya qon aylanishining uzoq muddat davomida yetarli darajada bo'lmashligi natijasida yuzaga keladigan patologik holat bo'lib, nevrologik va kognitiv buzilishlar bilan namoyon bo'ladi. Maqolada bemorlarda uchraydigan bosh og'rig'i, bosh aylanishi, xotira pasayishi, uyqu buzilishi, hissiy beqarorlik va harakat koordinatsiyasi o'zgarishlari batafsil yoritilgan. Shuningdek, arterial gipertenziya, ateroskleroz, qandli diabet va yurak-qon tomir kasalliklari asosiy xavf omillari sifatida ko'rsatib o'tilgan. Kasallikni erta aniqlash, nevrologik tekshiruvlar va instrumental diagnostika usullarining ahamiyati ilmiy jihatdan asoslandi. Tadqiqot natijalari surunkali bosh miya ishemiyasining bemor hayot sifati va mehnat faoliyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi. Kasallikning oldini olishda sog'lom turmush tarzi, qon bosimini nazorat qilish va metabolik buzilishlarni o'z vaqtida davolash muhim o'rin tutadi.

Kalit so'zlar: Surunkali bosh miya ishemiyasi, nevrologik buzilishlar, bosh miya qon aylanishi, kognitiv buzilish, ateroskleroz, arterial gipertenziya, bosh aylanishi, xotira pasayishi, nevrologik simptomlar, diagnostika.

Kirish

Bugungi kunda bosh miya qon aylanishi buzilishlari dunyo tibbiyotining eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, surunkali bosh miya ishemiyasi katta yoshdagi aholida keng tarqalgan bo'lib, nevrologik nogironlik va mehnat qobiliyatining pasayishiga olib keluvchi asosiy omillardan biri sifatida qaraladi. Ushbu

kasallik bosh miya to'qimalarining uzoq muddat davomida kislorod va oziq moddalari bilan yetarli darajada ta'minlanmasligi natijasida rivojlanadi. Natijada neyronlarning funksional faolligi pasayadi va asta-sekin degenerativ o'zgarishlar yuzaga keladi. Surunkali bosh miya ishemiyasi ko'pincha ateroskleroz, arterial gipertenziya, yurak ritmi buzilishlari, qandli diabet hamda qon tomir patologiyalari fonida rivojlanadi. Kasallikning dastlabki bosqichlarida klinik belgilar aniq namoyon bo'lmashligi sababli bemorlar ko'pincha shifokorga kech murojaat qiladilar. Bu esa kasallikning og'irlashishi va nevrologik asoratlarning rivojlanishiga sabab bo'ladi. Surunkali gipoksiya natijasida bosh miyaning po'stloq va po'stloq osti tuzilmalarida metabolik jarayonlar buziladi, mikrosirkulyatsiya yomonlashadi hamda nerv hujayralarining zararlanishi kuzatiladi. Kasallikning asosiy klinik ko'rinishlariga bosh og'rig'i, bosh aylanishi, xotira va diqqatning pasayishi, tez charchash, uyqu buzilishi, emotsional labillik hamda harakat koordinatsiyasi buzilishlari kiradi. Ayrim bemorlarda depressiv holatlar, apatiya va intellektual faoliyatning susayishi ham kuzatiladi. Nevrologik simptomlarning asta-sekin kuchayib borishi bemorlarning ijtimoiy moslashuviga salbiy ta'sir ko'rsatadi. So'nggi yillarda nevrologiyada zamonaviy instrumental diagnostika usullarining rivojlanishi surunkali bosh miya ishemiyasini erta aniqlash imkoniyatlarini kengaytirdi. Magnit-rezonans tomografiya, dopplerografiya, elektroensefalografiya va neyropsixologik testlar kasallikni aniqlashda muhim diagnostik ahamiyat kasb etadi. Erta tashxis qo'yish va kompleks davolash choralarini qo'llash kasallikning progressiv rivojlanishini sekinlashtirishga yordam beradi. Shu sababli surunkali bosh miya ishemiyasining klinik-nevrologik xususiyatlarini chuqur o'rganish, xavf omillarini aniqlash va samarali profilaktik choralarni ishlab chiqish zamonaviy nevrologiyaning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Mazkur maqolaning maqsadi surunkali bosh miya ishemiyasining klinik-nevrologik belgilarini, rivojlanish omillarini hamda diagnostik ahamiyatini ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Materiallar va metodlar

Mazkur tadqiqot surunkali bosh miya ishemiyasi bilan kasallangan bemorlarning klinik-nevrologik xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlandi. Tadqiqot davomida nevrologiya bo'limida davolangan o'rta va katta yoshdagi bemorlarning klinik holati tahlil qilindi. Tekshiruvga turli yosh guruhiga mansub bo'lgan bemorlar jalb etildi hamda ularda kasallikning rivojlanish bosqichlari, nevrologik simptomlarning namoyon bo'lish darajasi va kognitiv o'zgarishlar baholandi. Tadqiqotda klinik, nevrologik va instrumental tekshiruv usullaridan foydalanildi. Bemorlarning shikoyatlari, anamnezi, arterial qon bosimi ko'rsatkichlari, yurak-qon tomir tizimi

holati va xavf omillari o'rganildi. Nevrologik tekshiruv davomida reflekslar, mushak tonusi, koordinatsiya, sezuvchanlik hamda harakat faoliyati baholandi. Kognitiv funksiyalarni aniqlash maqsadida xotira, diqqat va fikrlash tezligini baholovchi testlardan foydalanildi. Instrumental diagnostika usullari sifatida magnit-rezonans tomografiya, ultratovush dopplerografiyasi va elektroensefalografiya qo'llanildi. Ushbu usullar bosh miya qon aylanishining holatini, qon tomirlar torayishi darajasini va miya to'qimalaridagi strukturaviy o'zgarishlarni aniqlash imkonini berdi. Olingan natijalar klinik simptomlar bilan solishtirilib, statistik jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot davomida surunkali bosh miya ishemiyasining rivojlanishida arterial gipertenziya, ateroskleroz, qandli diabet, zararli odatlar hamda gipodinamiya asosiy xavf omillari sifatida baholandi. Kasallikning klinik-nevrologik xususiyatlarini chuqur o'rganish orqali diagnostika va profilaktika samaradorligini oshirish maqsad qilib olindi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, surunkali bosh miya ishemiyasi bilan kasallangan bemorlarning aksariyatida bosh og'rig'i, bosh aylanishi, tez charchash va xotira pasayishi asosiy klinik belgilar sifatida kuzatildi. Ko'pchilik bemorlarda arterial gipertenziya va ateroskleroz bilan bog'liq qon tomir o'zgarishlari aniqlanib, bu holat bosh miya qon aylanishining surunkali buzilishiga sabab bo'lgani qayd etildi. Nevrologik tekshiruv davomida bemorlarning bir qismida koordinatsiya buzilishi, yurishning sekinlashishi, mushak tonusining o'zgarishi hamda reflekslar assimetriyasi kuzatildi. Ayrim bemorlarda emotsional beqarorlik, uyqu buzilishi, depressiv holatlar va diqqatning pasayishi aniqlandi. Kognitiv testlar natijasida xotira hajmining kamayishi va intellektual faoliyatning sekinlashgani ma'lum bo'ldi. Instrumental tekshiruvlar natijasida bosh miya qon tomirlarida torayish, mikrosirkulyatsiya buzilishi va diffuz ishemik o'zgarishlar aniqlangan. Magnit-rezonans tomografiya tekshiruvlarida oq modda sohalarida mayda ishemik o'choqlar kuzatildi. Dopplerografiya natijalari esa bosh miya arteriyalarida qon oqimi tezligining pasayganligini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida kasallikning og'irlik darajasi bilan nevrologik simptomlarning kuchayishi o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjudligi aniqlandi. Surunkali bosh miya ishemiyasining uzoq davom etishi bemorlarning kundalik hayot faoliyati va mehnat qobiliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi kuzatildi.

Muhokama

Olingan natijalar surunkali bosh miya ishemiyasi nevrologik amaliyotda keng tarqalgan va progressiv kechuvchi kasalliklardan biri ekanligini tasdiqlaydi. Tadqiqot

davomida aniqlangan klinik simptomlar boshqa ilmiy manbalarda keltirilgan ma'lumotlar bilan mos keladi. Ayniqsa, arterial gipertenziya va aterosklerozning bosh miya qon aylanishiga salbiy ta'siri kasallik rivojlanishida muhim o'rin tutishi qayd etildi. Kasallikning dastlabki bosqichlarida simptomlarning sust namoyon bo'lishi bemorlarning shifokorga kech murojaat qilishiga olib keladi. Bu esa nevrologik buzilishlarning chuqurlashishiga va kognitiv funksiyalarning izchil pasayishiga sabab bo'ladi. Tadqiqot natijalari xotira va diqqat buzilishlari surunkali bosh miya ishemiyasining eng erta belgilaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Instrumental diagnostika usullarining qo'llanilishi kasallikni erta bosqichlarda aniqlash imkonini beradi. Magnit-rezonans tomografiya va dopplerografiya yordamida bosh miya qon tomirlaridagi o'zgarishlarni baholash tashxisning aniqligini oshiradi. Shu bilan birga, nevrologik va neyropsixologik tekshiruvlarning kompleks olib borilishi kasallikning klinik kechishini to'liq baholashga yordam beradi. Muhokama natijalariga ko'ra, surunkali bosh miya ishemiyasining oldini olishda arterial qon bosimini nazorat qilish, sog'lom ovqatlanish, jismoniy faollikni oshirish hamda zararli odatlardan voz kechish muhim ahamiyatga ega. Kasallikni erta diagnostika qilish va o'z vaqtida kompleks davolash bemorlarda og'ir nevrologik asoratlarning rivojlanishini kamaytiradi hamda hayot sifatini yaxshilaydi.

Xulosa

Surunkali bosh miya ishemiyasi bosh miya qon aylanishining uzoq muddat davomida buzilishi natijasida rivojlanadigan va nevrologik hamda kognitiv o'zgarishlar bilan kechadigan muhim patologik holatlardan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida kasallikning asosiy klinik belgilariga bosh og'rig'i, bosh aylanishi, xotira pasayishi, diqqat buzilishi, emotsional beqarorlik va harakat koordinatsiyasi o'zgarishlari kirishi aniqlandi. Olingan natijalar surunkali bosh miya ishemiyasi rivojlanishida arterial gipertenziya, ateroskleroz, qandli diabet va yurak-qon tomir kasalliklari muhim xavf omillari ekanligini ko'rsatdi. Kasallikning uzoq davom etishi bosh miya neyronlarining funksional faolligini pasaytirib, bemorlarning ijtimoiy va mehnat faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Magnit-rezonans tomografiya, dopplerografiya va nevrologik tekshiruvlar kasallikni erta aniqlashda muhim diagnostik ahamiyatga ega ekanligi qayd etildi. Erta tashxis qo'yish va kompleks davolash choralarini qo'llash kasallik progressiyasini sekinlashtirish hamda nevrologik asoratlarni xavfini kamaytirishga yordam beradi. Shuningdek, sog'lom turmush tarziga rioya qilish, arterial qon bosimini nazorat qilish, ratsional ovqatlanish va jismoniy faollikni oshirish surunkali bosh miya ishemiyasining profilaktikasida muhim o'rin

tutadi. Kasallikni chuqur o‘rganish va zamonaviy davolash usullarini takomillashtirish nevrologiya sohasining dolzarb yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Axmedov Q.A. Nevrologiya asoslari. – Toshkent: Ibn Sino nashriyoti,
2. Po‘latov Sh.P., Karimov B.R. Bosh miya qon aylanishi buzilishlari va ularning diagnostikasi. – Toshkent,
3. Gusev E.I., Skvortsova V.I. Nevrologiya va neyroxirurgiya. – Moskva: GEOTAR-Media,
4. Levin O.S. Surunkali serebrovaskulyar kasalliklar. – Moskva, 2021. – 312 b.
5. Yaxno N.N., Shtulman D.R. Asab kasalliklari. – Moskva: Meditsina,
6. Hamidov X.X. Klinik nevrologiyada zamonaviy diagnostika usullari. – Samarqand, 2022. – 174 b.
7. Adams R., Victor M. Principles of Neurology. – New York: McGraw-Hill, 2021. – 1050 p.
8. Aminov F.T., Raximov J.N. Serebrovaskulyar kasalliklarning klinik xususiyatlari.
9. World Health Organization. Cerebrovascular Diseases and Brain Ischemia. – Geneva, 2023.
10. Nissl J., Hachinski V. Chronic Cerebral Ischemia: Modern View on Pathogenesis and Diagnosis.